

שיש לי בביתי — ואמר: עירבו לי בזה, מהו?

אמר ליה אין עירובו עירוב!

תמה ליה רבא לרב נחמן: מאי שנא?!

וביאור הדברים: כיון שאמר רב נחמן בבעיא ראשונה, שאף שבשעת קנית העירוב — דהיינו בתחלת יום מחר — הרי היא קודש ואינה ראויה לעירוב, מכל מקום עירובו עירוב. על כרחך, שהוא סובר, שכיון שתחלת היום האמיתי אינו ידוע לנו, ובאותו זמן אנו מסופקים שמא עדיין לא החל יום המחר, אין ההקדש חל בזמן הספק, אפילו אם האמת שכבר הגיע יום המחר.

ומשום, שאין דעת המקדיש להקדיש בזמן שהוא ספק, ונמצא, שלגבי העירוב הגיע יום המחר, ואילו לגבי ההקדש כאילו לא הגיע יום המחר.

וכיון שכן, אף אם אמר "היום קודש ולמחר חול", נאמר שלא נתכוין להשאירו בקדושתו אלא כשהוא ודאי "היום", אבל כשספק יום המחר הוא, נתכוין שכבר יחול החילול בודאי, [דלא ניחא ליה בספיקא, חזון איש], ואם כן שפיר ליחול העירוב בתחלת יום השבת?!

אמר ליה רב נחמן לרבא: לכי תיכול עליה כורא דמילחא [לכשתמדוד לי עבור התשובה כור מלח] אז אענה לך!

וזהו היא תשובתך: כשאמר היום חול ולמחר

קדש מספיקא לא נחתא ליה קדושה, כלומר: אין דעתו להחיל הקדושה בזמן שהוא ספק לנו, ולפיכך חייל העירוב.

אבל כשאמר: היום קדש ולמחר חול אמדינן דעתיה בהיפוך, דמספיקא לא פקעא ליה קדושתיה מיניה, כלומר: שלא נתכוין להסיר הקדושה אלא כשהוא ודאי יום מחר. [כן פירש החזון איש שם, וראה עוד שם].

תנן התם: לגין [כדיים] שהן טבול יום [שנטבלו לטהרן, אך לא העריב שמשן ליטהר לגמרי], **שמלאו בהן מן החבית של מעשר טבל** [שלא הורם ממנו תרומת מעשר], **ואמר: הרי זה שבלגין תרומת מעשר לכשתחשך**, ועשה כן כדי שלא תיטמא התרומה, שהרי טבול יום פוסל את התרומה [אבל אינו פוסל טבל אף דפתין [שמעורבת] ביה תרומה, רש"י], הרי כיון שלא חל עלה שם תרומה עד שתחשך, **דבריו קיימין ולא נפסלה התרומה.**

ואם אמר: עירבו לי בזה, לא אמר כלום, דהוי מערב בטבל וכדמפרש ואזיל.

אמר רבא: זאת אומרת [ממשנה זו יש ללמוד] **ש"סוף היום של ערב שבת קונה עירוב!**

דאי פלקא דעתך "תחילת היום קונה עירוב", 17-ב אם כן, כיון שבתחלת היום כבר אינו טבל, **אי אמר "עירבו לי בזה" — אמאי לא אמר כלום?!**

ועל כרחך דתנא דהך מתניתין סבירא ליה,

ולמפסל אפילו כשנתברר ספיקא בבין השמשות, ריטב"א.

למי שמערבין לו, הא לא מצי אכיל עירובו. והא דנקט "מבעוד יום", קושטא דמילתא נקט,

וכן מתנה על עירובו ותולה אותו בביאת חכם, משום שרוצה לילך חוץ לתחום ללמוד תורה מפיו, ועכשיו אינו יודע להיכן יבא, ולמחר יודע לו על ידי אנשים שיבואו משם לכאן [על ידי עירוב תחומין שיניחו], ואומר:

אם בא [יבא] למחר חכם מן המזרח — עירובי למזרח.

ואם יבא מן המערב — עירובי למערב.

בא, אם יבואו שני חכמים, אחד לכאן ואחד לכאן — למקום שארצה אלך.

לא יבאו **לא לכאן ולא לכאן** — הריני כבני עירי!

רבי יהודה אומר: אם באו שנים, אחד מכאן ואחד מכאן, והיה אחד מהן רבו, הרי אף על פי שאמר "למקום שארצה אלך", לא אמרינן דלאיזה מקום שירצה לילך ילך, משום "דקים לן בגווייה, דבשעת קניית עירוב דעתיה למקני ליה ההוא עירוב דלצד רבו, ומיהו איהו הוא דלאו ידע לאיזה מן הצדדין יבא, והשתא דידע — להתם ליזיל" [לשון רש"י].

אבל תנא קמא סבירא ליה, שאפילו היה אחד מהן רבו, לאיזה שירצה ילך.

ואם היו שניהן רבותיו — אפילו היה אחד מהם רבו המובהק [תוספות] — למקום שירצה ילך¹⁰⁷.

ש"סוף היום קונה עירוב" ועדיין טבל הוא¹⁰⁶.

אמר ודחי ליה **רב פפא:** אפילו תימא "תחילת היום קונה עירוב" נמי לא מהני, דבעינן סעודה הראויה "מבעוד יום", וליכא, שעדיין מבעוד יום של ערב שבת טבל הוא.

מתניתין:

מתנה אדם על עירובו, כלומר: מניח אדם, אם ירצה, שני עירובין, אחד לסוף אלפיים אמה למזרח ביתו, ואחד לסוף אלפיים אמה למערב ביתו, ומתנה ואומר:

אם באו [יבואו] מחר נכרים מן המזרח ואהיה צריך לברוח מפניהם לצד מערב, יקנה לי בבין השמשות **עירובי** שבמערב, לנוס **למערב** העיר.

ואם יבואו מן המערב, יקנה לי **עירובי** לנוס למזרח.

ואם באו [לכאן ולכאן] [מכאן ומכאן] — הגירסא במשניות] — למקום שארצה אלך. כלומר: שיקנה לי בין השמשות העירוב כך שבאותו צד שארצה לילך, שם אלך.

ואם לא באו **לא לכאן ולא לכאן,** הריני כבני עירי!

והטעם בכולה מתניתין הוא משום דאמרינן "יש ברירה", שיתכן לעשות מעשה שחלותו תחול עתה, אלא שברירר החלות יהיה למחר, והיינו, שלמחר יתברר איזה עירוב קנה לו עתה בין השמשות.

107. ונראה מדברי רש"י שבגמרא, דטעמיה דרבי יהודה: משום דלא שייך לומר ברירה,

106. ומיהו רבא גופיה סבירא ליה שתחלת היום קונה עירוב, ומהאי טעמא הוא דפריך לעיל לרב נחמן, וכדאמרן, תוספות.

גמרא:

כי אתא רבי יצחק מארץ ישראל לבבל,
אייתי ברייתא בידיה דתני בה **איפכא כולה**
מתניתין [שכתובים בה כל אופני המשנה
— בהיפוך]:

ברישא, בנותן עירובו מפני הנכרים, תניא:
מתנה על עירובו שיהא יכול לילך לאותו צד
משם באים הנכרים.

ובסיפא, בנותן עירובו מפני חכם, תניא:
מתנה, שיהא יכול לילך לצד שכנגד ביאת
החכם, שאם יבא מן המזרח יהא עירובו
למערב.

ותמהינן: **קשיא נכרים** דמתניתין **אנכרים**
דברייתא, ו**קשיא חכם** דמתניתין **אחכם**
דברייתא? ¹⁰⁸

ומשנינן: **נכרים אנכרים לא קשיא!**

הא — דמתניתין שהוא בורח מהנכרים —
בפרהובנא [גובי מיסים] שנס הוא מהם.

הא — דברייתא שיוצא הוא לקראתם —
במרי דמתא [ראשי העיר] שצריך לילך
לפייס אותם, או לצעוק עליהם. [וביארו
התוספות לקמן דף פב א, דדבר מצוה היא
]שהרי אין מערבין אלא לדבר מצוה],
שהולך לצורך בני עירו, ומפקח על עסקי
רבים].

חכם אחכם לא קשיא:

הא — חכם שמזכיר המערב שבמתניתין
דבריו — **במותיב פירקי** [דורש ברבים]
שאותו הוא רוצה לשמוע.

והא — חכם שמזכיר המערב שבברייתא
דבריו — **במקרי שמע** [מלמד תינוקות
להתפלל]. שבאים שניים, אחד תלמיד חכם
הדורש ברבים והאחר מלמד תינוקות
להתפלל. והוא רוצה ללכת לשמוע את
התלמיד חכם הדורש ברבים, ולכן הוא אומר
את דבריו על צד השלילה, שאינו רוצה
ללכת לקראת המלמד להתפלל, אלא לצד
הדורש ברבים ¹⁰⁹.

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: אם היה**
אחד מהן רבו הולך אצל רבו, ואם היו
שניהן רבותיו למקום שירצה ילך:

ומפרשינן: **ורבנן**, דפליגי — מאי קא
סברי?

זימנין דניחא ליה בחכם שהוא חברה, **טפי**
מרביה [אם מפני שהטבע נמשך לפנים
חדשות, אם מפני שהוא בוש מרבו לשאול,
ומחבירו אינו בוש, מאירי], ושפיר יש לומר
בריה, דאמרינן דאתמול בשעת קנית
העירוב היה דעתו לחבריה ולא לרביה, כיון
דחזינן השתא שרוצה לילך לחבריה ולא
לרביה.

אמר רב על סיפא דדברי רבי יהודה בהיו
שניהן רבותיו:

ליתא למתניתין, דקאמרה בדעת רבי יהודה

המשנה לצורת לשון הברייתא. דאילו בעיקר
דינא, הכל יוצא לדרך אחד".

109. ראה רש"י ריטב"א וגאון יעקב. [וראה

היכא דמסתברא דאתמול טפי הוה ניחא ליה
ברביה.

108. וכתב הריטב"א: "פירוש, קשיא צורת לשון

שלמקום שירצה ילך, וחל עירובו בכניסת השבת לפי מה שבורר לו למחר בשבת!

והראיה דליתא: מברייתא דתני לה איז [שם חכם]!

דתני איז: רבי יהודה אומר: אין אדם מתנה על שני דברים כאחד, לומר: בא לכאן ולכאן — למקום שארצה אלך, דאין ברירה.

אלא, רק על אחד ואינו יודע להיכן יבא, יכול להתנות [רש"י].

ולפיכך אינו מתנה, **אלא: אם (כן) בא חכם למזרח עירובו למזרח, ואם בא חכם למערב, עירובו למערב.**

ותמהינן: **אבל לכאן ולכאן — לא?!**

מאי שנא לכאן ולכאן דלא מהני, משום דאין ברירה "דכי בריר למחר, אמרינן: שמא אתמול כי קנה עירוב לאו דעתיה אהך [חכם] הוה, אלא אאידיך" [רש"י], אם כן גם כשמתנה על אחד שאינו יודע להיכן יבא, שיהיה עירובו למזרח אם יבא למחר משם, ויהא עירובו למערב אם יבא למחר משם, **נמי אין ברירה**, "כי כשאמר למזרח או למערב נמי דעתו שיחול לאחד מהם, ולמחר יתברר לאיזה רוח יבא החכם ואנו צריכים לדון כאלו נתברר היום, וחל בו העירוב בין השמשות" [ריטב"א].

אמר משני רבי יוחנן: בברייתא דתני איז, לא מיירי שהדבר מוטל בספק בבין השמשות מהיכן יבא החכם. אלא מיירי **דכבר בא חכם** "לאותו צד והיה הדבר מבורר בעצמו בשעת קניית העירוב, ובכירור חל העירוב לאלתר לאותו צד, אלא שזה לא היה יודע, וכל כי האי גוונא ליכא למימר ברירה וביאתו של מחר גילוי מילתא בעלמא הוא" [ריטב"א]¹¹⁰.

והשתא הדרנין להא דאמר רב דליתא למתניתין דידן דתנן אליבא דרבי יהודה דסבר יש ברירה, מכח ברייתא דאיו משמיה דרבי יהודה.

ותמהינן: **אדרבה, נימא: דליתא לברייתא דתני איז מכח מתניתין?!**

ושנינן: לא סלקא דעתך לדחות הברייתא, **דהא שמעינן ליה לרבי יהודה** — במקום אחר — **דלית ליה ברירה**, וכדתני איז משמיה.

דהכי (תנן) [תניא]: הלוקח חבית יין [שיש בה מאה לוגין] **מבין הכותים** [קודם שגזרו על יינם, רש"י], וסתם כותין אינן מפרישין תרומה ומעשר, ואין לזה כלים להפריש לתוכן תרומה ומעשר;

אומר: שני לוגין — לפי חשבון אחד 17-א מחמשים כעין בינונית — **שאני עתיד להפריש, הרי הן תרומה גדולה.**

110. ומבואר שם: דאפילו לא בא עדיין בערב שבת, אלא שעומד במקום שאי אפשר לו לבוא אלא מצד אחד, וכגון שצד אחר הוי לגבי הרב חוץ לתחום, נמי מהני העירוב. וראה שם

בתורת חיים בשם הערוך ביאור אחר, והוא: דברייתא בא רק "מקרי שמע", ובורח הוא ממנו כיון שאין צריך לחכמתו, ודרכו של המקרי שמע לבקש ממון, ולכן בורח ממנו. וראה מה שכתב הרשב"א.